

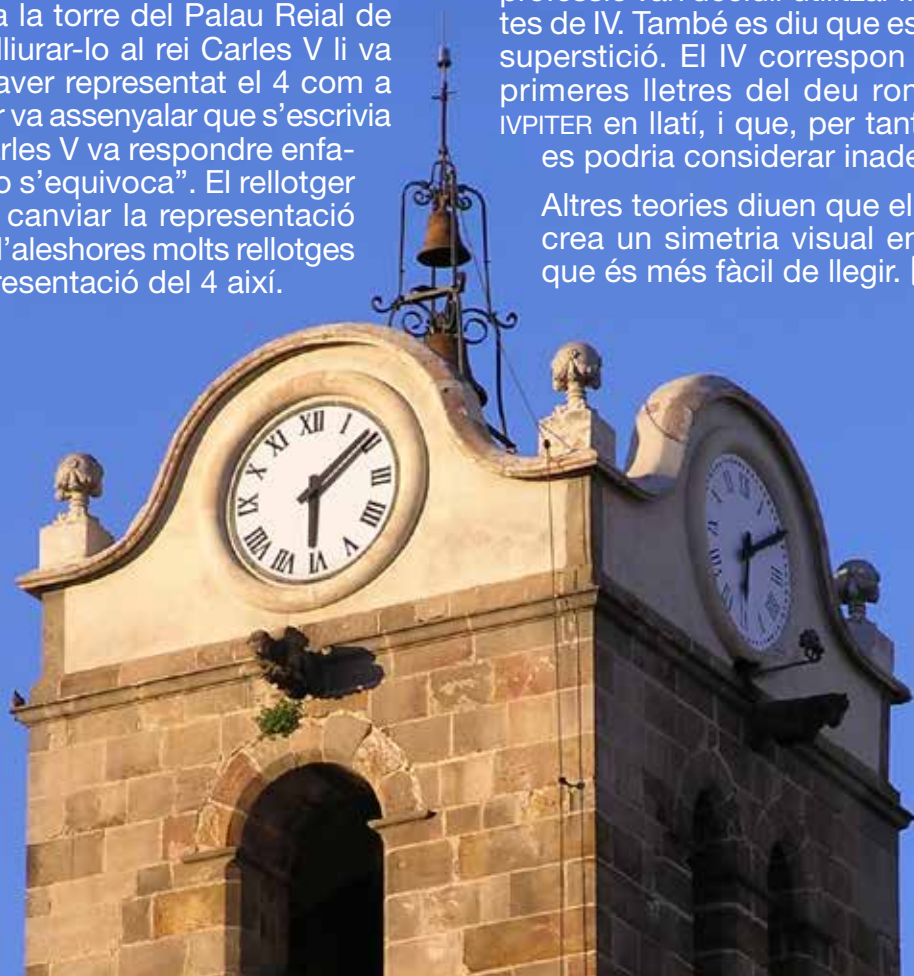
El 4 en els rellotges (IIII, IV)

Diuen que és comú veure en molts rellotges l'ús de IIII en lloc de IV. Per què?

S'explica que al segle XIV un rellotger suís va rebre l'encàrrec de fer un rellotge per col·locar-lo a la torre del Palau Reial de França i en lliurar-lo al rei Carles V li va recriminar haver representat el 4 com a IV. El rellotger va assenyalar que s'escribia així, però Carles V va respondre enfadat: "El rei no s'equivoca". El rellotger va haver de canviar la representació per IIII i des d'aleshores molts rellotges tenen la representació del 4 així.

Una altra versió de la història diu que el rellotger va cometre l'equivocació de representar el 4 com a IIII i el rei va manar executar-lo per l'error. Des d'aleshores, com a protesta pel fet, els del ram de la professió van decidir utilitzar IIII en comptes de IV. També es diu que es manté per superstició. El IV correspon a les dues primeres lletres del deu romà Jupiter, IVPITER en llatí, i que, per tant, el seu ús es podria considerar inadequat.

Altres teories diuen que el conjunt IIII crea un simetria visual en l'esfera o que és més fàcil de llegir. **V**

CLV

? Especial xifres romanes

Fonts: DCVB, DIEC2, GEC, OPTIMOT

Xifra romana

Cadascun dels signes gràfics del sistema de numeració decimal utilitzats pels antics romans i emprats encara en alguns textos que es fan servir en la vida quotidiana. Són set lletres majúscules, cadascuna de les quals té un únic valor: **I** (1), **V** (5), **X** (10), **L** (50), **C** (100), **D** (500) i **M** (1000).

Les xifres romanes es fan servir, entre d'altres, en els casos següents:

Els **segles**: *segle XIX*, *segle IV aC*, *el segle XIII*, *del segle V al XV*.

Els noms de **reis**, **papes** i altres **dignitats suc-**

cessòries o **dinasties**: *Isabel II*, *Joan XXIII*, *Ramon Berenguer IV*, *IV dinastia*.

En altres casos, el nombres romans també admeten l'alternativa dels nombres ordinals aràbics, com és ara els noms de **congressos**, **festivals**, **fires**, **simposis**, **competicions esportives** i, en general, **esdeveniments que es repeteixen periòdicament**: *la XIII Mostra Internacional de Titelles de Mollet* o *la 13a Mostra Internacional de Titelles de Mollet*. Però només és admissible un sistema o l'altre; no es pot anar alternant per a una mateixa activitat.

Les xifres romanes tenen **valor ordinal**, de manera que no s'hi ha d'afegir cap lletra per indicar ordre. Per exemple: el *XXIV Premi de Fotografia Sant Vicenç* (i no el **XXIVè Premi...*).

Com **escrivim** les xifres romanes? En textos mecanografiats, sovint s'escriuen només en majúscula, per comoditat, però és preferible d'escriure-les en majúscula o en versaleta segons correspongui. En textos d'impremta, les xifres romanes han d'anar en versaleta si acompanyen un nom que va en minúscula (segles, pàgines, volums, etc.); en els altres casos, van en majúscula. En qualsevol cas, cal ser coherent en l'ús que en fem en un mateix text.

La **lectura** dels nombres romans varia segons els casos. Quan van davant del nom a què fan referència, es llegeixen com a ordinals: *el III Festival de Dansa* (tercer) *la XXV Olimpíada* (vint-i-cinquena). Quan van darrere del nom, de l'u al deu es llegeixen com a ordinals: *Enric VIII* (vuitè), *Maximilià I* (primer), i poden alternar amb els cardinals en casos com *capítol vi* (sisè/sis) o *segle vii* (setè/set); a partir de l'onze, en canvi, es llegeixen com a cardinals: *el segle XIX* (dinou), *Lluís XIV* (catorze).

L'endevinalla

Al número anterior preguntàvem què vol dir **nyanyo**? La resposta correcta era la **3. Bony que surt a algú a conseqüència d'un cop**. La guanyadora ha estat Alícia Bastida, treballadora de l'Ajuntament de Mollet i seguidora de *L'Estenedor*.

Ara preguntem què vol dir **prendre el número a algú**?

1. *Prendre el pèl, riure's o burlar-se d'algú.*
2. *Passar al davant d'algú en una cua, colar-se-li.*
3. *Acceptar un pressupost d'algú.*
4. *Segrestar els exemplars d'una publicació periòdica.*

Per concursar, heu d'enviar la resposta de l'endevinalla a mollet@cpnl.cat. La persona que l'encerti i guanyi el concurs tindrà com a premi una samarreta model *Diacrítics* feta al Taller Alborada.

Romana

Balança de braços desiguals, en què el cos que es pesa es col·loca a l'extrem del braç menor i s'equilibra amb un pes que es fa córrer al llarg del braç major.

A la romana

Arrebossant-ho amb farina i ou i després fregint-ho. *Heu de fer el lluç a la romana. Calamars a la romana.*

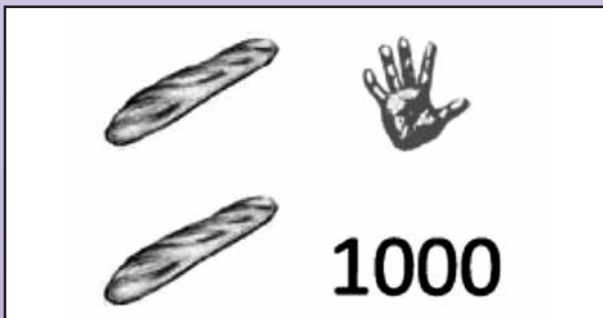
Enciam llarg o romà

Enciam d'una varietat de fulles allargades (*Lactuca sativa var. longifolia*). Es diferencia de la majoria d'enciams perquè és resistent a la calor. En català, italià i francès, entre d'altres, rep el nom de *romà* perquè es considera que va arribar a Occident a través de Roma.

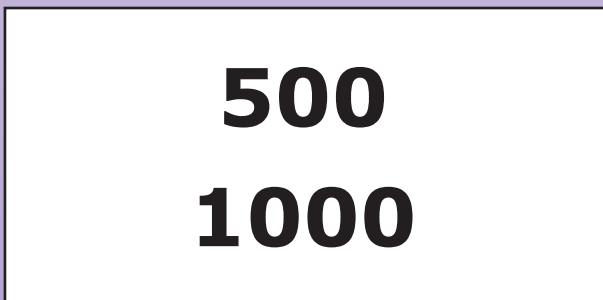

Jeroglífics

1. Ja has estudiat bé el terreny?

2. Quan ho tindràs acabat?

Font: **Esteban Calm, Jordi**. *Mots amagats 500 enigmes per descobrir 500 motius per somriure*. Barcelona: Àgilment, 2014.

Solucions 1. Pam a pam (Pa, Mà, Pa, M)
2. Demà (D + ema)

Webs

- «**Els numerals ordinals**» a la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*.
- Xifres romanes, **composició** i **ús i lectura**, fitxes de l'Optimot.
- «**La simbologia i la formulació en els textos científics**», document de la col·lecció *Crítèria* de l'IEC.
- «**Xifres romanes**» al *Llibre d'estil de la CCMA*, el portal ésAdir.

Ajuntament de Mollet del Vallès

CONSORCI PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA